

Sporun Tanımlanması ve Kapsamının Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma

A Study on description of sport and determination of its content.

Kemal FİLİZ

Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi Spor Yüksek Okulu, Ankara-TÜRKİYE

ÖZET

Spor, iç dinamikleri açısından bir bütün teşkil etmesine rağmen, dış dinamiklerinin boyutu belirlenememiştir. Perspektif açıdan bakıldığında, her hareket oyun mudur? ve sporun boyutu nereye kadardır? Bunları belirlemek için, sporun kavramları üzerinde ortak birliktelik sağlanması gerekir. Bugün için, yapılacak bilimsel toplantılarda bu kavramlar üzerinde durularak açıklığa kavuşturmak için tartışmalar sürmektedir. Ancak, çoğunluğun sağladığı görüşte birleşme gereği vardır. Sporun çerçevesini çizilebilir, onun sınırlarını belirleyebilmek için, buna ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Spor, oyun, kültür.

ABSTRACT

Although sport is an integrity as regards to its internal dynamics, the proportions of the its external dynamics are yet to be determined. If look at respective angle, is every motion a game and where does the dimension of sport extend? In order to determine these it is necessary to establish a consensus upon the on the concept of sport. Today, in scientific meetings, attention, has been focused on these concepts and their clarification. The concept accepted with the majority must be adapted. We need this to determine the limits of sport.

Key Words : Sport, game, culture.

1. GİRİŞ

Uygulamalarda görüldüğü gibi, spor dünyası çok yönlü kapsamlı ve çeşitlilik gösteren bir olgudur (örnek; futbol, güreş, motokros, dağcılık at ve yelken yarışlarını spor terimi adı altında sayabilir). Lenk (1983), kitle sporları arasındaki ayrımı performans sporu (zirve sporları da denilmekte), gösteri sporu, rekreatif spor, sağlıklı yaşam sporu, engelliler için spor, resmi ve resmi olmayan spor olarak yapmaktadır.

Spor adamlarının sporu bu şekilde sınıflandırmaları, kendi aralarında birlik sağlayamamış olmaktan kaynaklanıyor. Bazen çakışmakta, bazen de zıt anlamlar taşımaktadır. Bilim adamları uzun zamandan beri üzerinde yaptıkları çalışmalar ve aldıkları kararların sonucunda bu ayrımlar konusunda ortak bir görüş birliği sağlayamamışlardır. Bazı ayrımlar konusunda çoğunluğun yaygın olarak yorumladıkları uzun zamandan beri bilinmektedir. Diğerlerine göre, daha kabul edilebilir görülmektedir.

Nitekim, Wittgenstein (1967) ve diğerlerinin düşünceleriyle uyumaktadır. Bu uyumun temel nedeni, konuya sosyolojik ve psikoloji ilmi ile yaklaşılmasındandır. Bu açıklamalarda gösteriyor ki, sporun genelde olumlu ve olumsuz anlamlarını vermekle birlikte, özel yönlerini doğru bir şekilde ifade etmektedir. Bilimin görevi tanımsal deyimleri tüm karmaşıklığına ve değişkenliğine rağmen yaygın tipik-ideal olan parçalarını bir araya getirerek (Weber, 1972), genelden öze veya Husserl (1972)'in ifade ettiği gibi, spor kavramlarının sınırlarını deneysel terimlerde belirsiz olsa bile özünde kavramları dikkatli seçerek ortaya çıkarmaktadır.

2. BİR YAŞAM BİÇİMİ OLAN SPORU GERÇEKLEŞTİRME

Spor, bir yaşam tarzıdır. Kendi dünyası içinde mutlak hakimmiş gibi göstermek doğru değildir. Onu kendi içine alan ufukları kapsayan, gerçeği yeterince anlaşılabilir hale getirmektir. Günümüzde, yalnız ve mahcup kalmış spor dünyasına giren ikinci plana atılmış insan, yeniden filizlenmektedir. Spor aleminin yalnız kalmışlığı, bizim düşüncelerimizin bir ürünü ve kasıtlı yarattığımız bir dünyadır. Temelde bize ve yaşantımıza hizmet etmesi için vardır. Bizim, şekillendirmemize ve mutlak hakimiyetimize bağlı olarak varlığını sürdürmektedir. Kendi elimizle, varlığını devam

ettiren nesnelere, birbirinden kopuk ve diğerlerinden bağımsız kalmaz. Tümdengelim, tümevarım ve varsayım üzerinde ilerleyen spor dünyası, doğa-kültür-kişilik arasındaki ilişkilerle üçgen bir bağ meydana getirir. Birincisi, insan her şeyden önce doğanın geçirmekte olduğu tarihi evrimselleşme sürecine bağlı olarak, organizmasının değişime uğraması ile hareki kavramlarının ön koşulları oluşur. İkincisi, insan varlığının her aşamasında, kişilik ve karşılıklı ilişkileri sağlam bir temele oturtularak, böylece toplum olmaya doğru adım atar. Üçüncü olarak da insan sadece kendi demokratik haklarını kullanan bir varlık değil, aynı zamanda ihtiyaçlarını gideren bir varlıktır (Güven, 1992). Simmel (1968) eserinde, bunu sosyalleşmesi sırasında insanın, önceden gerekli olan olumlu hareketi yapmak için, kapasitesini nasıl harcayacağını açıklar.

Spor, yaşamın bir parçası olarak gerçek ve sosyal hayatın doğallığı ile ilgilidir ve amacı kendisinde olan bir eylemdir (Erdemli, 1991). Çünkü sosyal hayatın temelinde duygular ve coğrafyanın dünyası bulunur. Sosyo-kültürel kişiliğe bürünen insan, uyarılarak yüksek seviye olan kültür düzeyine ulaşır (Erdemli, 1991). Bu seviye, toplumun kavramsal sosyolojisinin metotlarını kavradığı zaman daha iyi anlaşılacaktır. Gerçek hayat, gücünü fizik kanunlarından alan evrenin kişiselliklerinden arındığı zaman başlar.

Spor dünyası, zincirin birbirine bağlanmış halkaları gibidir. Sporda multi disiplinler ilişkileri her zaman, insanda varolan hayali dışı yansıtır ve dünyamızı çeşitlendirir (Williams, 1979).

3. SPORUN DEĞİŞİK ELEMANLARI

3.1. Oyunun bir alt sistemi olarak spor

Spor kendi dünyası ve çevresiyle bir bütünlük sağlamasına rağmen, istenen ortak faydalar ve özel uygulama biçimleri itibarıyla çok değişkenlik gösterir. Edward (1973) ve Husserl (1972) gibi birçok araştırmacı, sporun temel kuralları oyununkiyle tezatlık gösterdiği düşüncesindedirler. Sporun değişkenliği bile, bu iki kelimenin kendi içinde aynı tabiatından gelen kanunlardan kaynaklanmaktadır. Oyunun bir alt sistemi olarak spor, doğrudan kişinin güvenilir olmasına bağlıdır. Oyundan ayrılan yanı, kişinin bağımsız ve hareket için istekli olmasından kaynaklanır. Scheuerl (1979)'e göre gerçek spor, görüntü olarak hoş olmayabilir, ama spor neşe ve mutluluk kaynağıdır. Gerçekten de hayat, dalgalanır ve durulur fazlası da dışarı akar. Deneyimler, spor başarılarını

kamçılar. Özellikle tekli oyunlarda, dayanılmaz bir şekilde duygu, düşünce ve hareketi ateşleyerek görevini yerine getirir. Bu nedenle, sporu engellemek değil, hareketleri tekrarlamak kuvvetlendirir.

Diğer yandan işin muhtevası, sporun değişken dünyasına bağlıdır. Hoşnutsuzlukla birlikte, nesnenin varlığı güvenlik gerekliliği üzerinde çalışır. Sonuç olarak, işin içeriği yükselen ve dinamik tecrübelerle gelişen oyun, sonucu dikte edilen bir oyuna göre, daha temel bir oyun fikrini düşünceden siler. Böylece sanatın içeriği, sporun hareket sistemlerinin değişken özelliği ile yakınlaşır. Spor ve sanat, meşruluklarını benzer şekilde kırlarlar. Matwejew (1982)'in vurguladığı gibi spor kültürü, genel kültürün alt kültürü olarak yerini alır.

3.2. Sporun özel yapısı ile değişen dünyanın statik yapısının karşılaştırılması

Spor dünyası, oyun dünyasından farklı yapısı ve spesifik özellikleriyle akıcı faktörlere sahip, kendi formu içinde çatışını belirleyen, diğer hareketli sınıflamalardan (tiyatro, şans, entelektüel oyunlar vs.) ayrılır.

3.2.1. Spor branşlarında hareketin merkezi

Her şeyden önce, spor aktivitelerinin fiziksel aktivitelere yöneltilmesinden söz etmek gerekir. Motorsal (görüntü, güç, sürat, sabır ve ustalık) gibi unsurlar, spor hareketlerinin belirleyicisi olmaktadır. Ne var ki, sporla ilişkisi olmayan oyunlar, yapısından kaynaklanan sıkılganlıklarla sınırlı değildir. Ayrıca, duygularla kavranabilen, bir dış dünyanın tanımlanmasını yaparlar. Bu dünya, fiziki olarak hazır, maddi oyun gereçleriyle oyuncuları daima sıkıştırır. Dama ve satranç gibi entelektüel oyunlarda, fiziki hareket ihmal edilse de, her doğru spor oyunu, daha canlı aktiviteyi gerektirir. Hareket oyunu olarak spor dalları, fonksiyon, hareket ve hayat sürecine dayanır (Buytendijk, 1933). Bu süreç, tüm farklılıkların ve sporu belirleyici üniteyi oluşturmak için, mücadele eden çeşitli kültürler üzerinde yükselmektedir. İnsanın büyük biyolojik yapısı sürecinin, sosyal ve kültürel faktörlerin ruh durumu ve motive hali kadar, etkili olduğu iddia edilmektedir.

Spordaki hareketler, her zaman iyice kavranılmış, kalıcı izli hareketler olsa da, bir arada bulunma, ilişki kurma ve sosyal grupta rekabet ile karşı karşıya kalınması kaçınılmazdır. Genetik biliminin evrensel teorisinde ilerlersek, spor hayalleri, değerleri, inançları, kültür kuralları ve normları, roller kadar ideolojileri sıkıştırmaktır.

3.2.2. Sporda gerçeklik

Spor bilimciler, gerçek spor durumu üzerindeki araştırmaları, belirsiz ve genel gerçek durum hakkındaki bilgilerle, çelişmektedir. Bunlara göre spor, taklit, estetik görünümlü, hayali ve aldatıcı olarak tanımlanabilir ama aynı zamanda asıl gerçek olup, spor referansı ile yüz yüze gelmek, yine bu gerçekle çalışmaktır.

Bununla birlikte, sporla ilişkisi olan kimse, bir roman yazarı gibi kalmayıp, önceden belirlenmiş rolleri izler. Spor, duygularımızın gerçek dünyasının bir parçasıdır. Bazı oyunların kasıtlı anlamlarıyla birleşse bile spor genelde hayali transformasyonlar icap ettiren romansal oyunlara göre daha belirgindir. Kuralların gereği atlet, koşma, atlama, fırlatma görevini gerçekleştirirken, kendini gerçeğe terk eder. Yani, etrafındakilerle gerçek oyunu oynar. Eğer spordaki rekabet, bokstaki gibi dramatik hale gelirse, sporun anlamı ters etki yapar, ortaya dehşetli bir görünüm ortaya çıkar.

3.2.3. Sporda başarı prensipleri ve performans

Her oyunda olduğu gibi sporda, dış yardımlardan amaçlarından ve hareketten uzak olamaz. Can sıkıntısı ve aşırı istekler arasındaki gerilimi sürdürmek, spor dünyasının kesinlik kazanmış bir bileşenidir. Dengeyi etkileyen bu mekanizma, oyundaki dinamik kuvvetlerdir. Oyunu belirleyen, faktörler arasında uyumluluğun yanında, sürpriz ve şansın da yeri vardır. Oyuncu, kendi şansını kendi yaratır. Bir işi yapma isteği, başarıma duygusu, spor aktivitesinin belirleyici unsurlarındandır (Groos, 1973). Başarıma arzusu, kişinin biogenetik pozisyonuna işlenmiştir. Kişi, kendisini ve çevresini geliştirmek için çeşitli faaliyetlerde bulunur (Lenk, 1983). Her çaba, risk ve zorlukları gerektirir. Başarısızlık, tamamen kural dışı kalmaz. Optimum gerilim seviyesi koşulu, çok yüksek yada çok düşük olsa da görevi sürdürürler.

Bir başarının kazanılması, prensip olarak fiziksel bir yöneltmenin ve yönelmenin ispatıdır. Kazanç ne olursa olsun, atletik performans, temelde kazanmaya yönelme ve ustalığı optimize etmeye dayanır (Wiss Beirat des Deutschen Sportbundes, 1980). Performans, sporda elde edilen başarının yanında, duyulan mutluluk ve tatmin ile ortaya çıkar. Çalıştırıcıların amacı, sporcuları madde gibi görmek değil, zıt kuvvetlerini tamamlamak için çok gerekli olduklarını bilmektir. Sporcunun hayal ettiği, ama elde edilmesi güç başarılar, onun kibirli olduğu şeklinde algılanmamalıdır. Sportif aktivitelere katılmak, kişi seçimini yaparken sosyal grupları referans olarak yapar. Öyle ki, kişisel mutluluk başta gelmesine rağmen, toplumsal beklentiler ve diğerleriyle

kendini, belli standartlara göre karşılaştırmalar önde gelir. Bunun sonucunda elde edilen başarılar, sosyal oluşumun temelini oluşturmaktadır (Bolte, 1979; Heckhausen, 1974). Başarı prensiplerinin temelinde, toplumdaki soyutlanma, yaşını, fiziksel özelliklerini başarısızlığa sebep gösterme gibi olgulara yer yoktur ama bir takım sosyal mekanizmaları ortadan kaldırmak veya ihlal etmekle ilgilidir (Bolte, 1979).

3.2.4. Sporun sosyal boyutu

Spor, dünyasını oluşturanlarla içten ve samimi istekleriyle, tipik bir yönetim gösterir. Sporcuların, oyuna benzer kendi fantezilerine çekilmelerine izin vermez. Yani, insanın içten gelen isteği, çok büyük önem kazanır. Diğer yandan, toplumun sıkıcılığı kişi için oyunun özgürlüğünü ortadan kaldırmaz, en azından ortadan kaldıramaz. Sporun sınırları kurumlarca tespit edilmiştir. Sürekli statü kazandığı zaman, kendisi bizzat katılmakta vakit kaybetmez, oyuncu grubunun bir parçası olur. Weber (1972), önceden gerekli olan toplumsal oyunlar için, mutlak kuralların varlığından bahseder. Onlarsız, oyunların kaos ve ümitsizlikle bitmesi kaçınılmazdır. Oyunun başarısı, her zaman oyuncuların genelde çatışan amaçlarındaki sosyal duyarlılığa fertlerin ihtiyaçları en az gerçekleştiğinde, hoşgörü gösterme kabiliyetine, rol hakkındaki bilgilerine ve etkiye ihtiyaç gösterir (Lenk, 1980). Grup içi ilişkilerde, baskı olmaksızın düzenlenmeli, sosyal duygular zorunlu olarak belirtilmeli, ferdin onuru bir görev olarak savunulan bir toplum olmalıdır (Weber, 1972). Bu, sosyal sürenin oluşmasına katkıda bulunur. Grup içi, duygusal yapının ve bağlılığın oluşması için, katılanlara sık sık öğütler verilmelidir. Temelde, birlik prensibi ve demokrasi, resmi olmayan oyunlarla gerçekleştirilmişse benzer. Bu oyunlar, yine de ilişkilerini yapısını çöktürmek ve başkaldırma şeklinde tehdit etmektedir. İlişkilerin sınırları, çok zayıf ve karmaşıktır. Eğer çok büyük durgunluk ve sürekliliğe ulaşırsa, oyunun yapısını şekillendirmek kaçınılmaz olur, bu önemlidir.

Alışkanlık, müşterek onayın ve karşılıklı hoşgörünün kaynağını saptıramaz. Resmi oyunlar kötülendiğinde ve kınandığında da, bu çoğu kez dikkate alınmaz. Spor dünyasının, bölgesel ve ulusal sınırlarının genişlemesi uygun bir yöntem bulmakla mümkündür. Sporda organizasyon derecesi arttıkça her zaman kendiliğinden oluşum ve dönüşümlük gerekmektedir. Her resmi oyun kuralları değişirken, az yada çok karşılıklı ilişkiler etkilemektedir.

4. SPORUN DEĞİŞMEYEN ELEMANLARI

4.1. Spor branşları arasındaki ilişkiler

Sporun temeli, sürekli rekabet ve onun getirdiği gerilimdir. Bu rekabet sonuçta, spor dünyasının çevre ile uyumunu zorlaştırır. Sporun, kendi iç ve dış disiplinler arasındaki sınırları kesindir. Kurallar hareketli konumunun odak noktasıdır, konsantre olabilirsek, kısa sürelerde bile olsa, kristalize edilmiş alt evren olan spor teorisine ulaşacağımız, en iyi durum olacaktır.

Sosyal sistemlerin, beyin tarafından kodlanmasından sonra spor grupları ve organizasyonları, aynı prensiplere göre yapılabileceği düşünülebilir. Sporda, genellikle ideal ve kapalı olmayan sistemler vardır ama denk sistemler, iyi olarak entegre edilebilirler. Aynı zamanda bu durum, sporun içeriği niçin belirsiz anlamlar tarafından sıkıştırılmış olduğunu açıklar. Bu çerçevede içinde, sporun doğrudan etkilendiği ilgi sahaları hakkındaki bağların, sembolik olarak gösterilen yapısal özelliklerinin yer aldığı bölümdür. Genelden özele doğru yaklaşıldıkça sporu belirleyen sınırların kaybolmasıyla, temel yapıyı oluşturanların bir araya gelerek sergiledikleri yere kadar, sporun şematize edilen ilgi alanı kaybolur.

4.2. Sporda fedakârlık etme

Sporun yapısında, birçok eleman bir bütünlük içinde her seviyede görev üstlenmiştir. Spor dünyasının bozulmamışlığı bu nedenlere bağlanırken, çevreden gelen sıkıntı verici şeylerle, diğer bir deyişle kompulsif elemanlardan etkilenmektedir. Şayet gereken disiplinden uzaklaşırsa, hiç arzu edilmeyen bir anlaşmayla bozulur. Ortam sıkıcı bir hale gelir. Spor grubu içindeki her bireyin, kendi egosunu tatmin etmek duygusu yatar. Personel içinde her beklentinin karşılanması mümkün olmayabilir. Modern sporda başarı arttıkça, gözden düşme, suçlama, saldırgan davranışlar gibi büyük sonuçlar meydana gelir. Spor, çatışan fikirler üzerine değil, saf, temiz düşünceler ve deneysel bilgiler üzerine kurulur. Spor dünyası, engeller üzerine kurulan bir köprü değildir, olsaydı zamanla yıkılır, en kötüsü nefret oluşurdu.

Sporda fedakârlık, sporun şematik olarak değişik yorumlanmasına sebep olabilir. Spora katılım için gösterilen hareketlilik, uyum motivasyonu sağlamaktadır. Bugün, sporun en büyük tehlikesi, politika ve ticarileşmedir. Göze çarpan bir olgu olarak, sosyal, politik bir öneme sahiptir. Öyle ki, siyasi partiler kendilerini, bu olgu dışında tutamaz hale

gelmişlerdir. Sporda sağlanan başarılar ve başarısızlıklar, artık ideolojilerin ve politik sistemlerin temsili haline gelmiştir. Sporun bağımsızlığı, tehlikedir. Bunun nedeni rüşvet ve özerkliğe dayanmasıdır. Bu durumda devlet, toplumsal baskılar doğrultusunda karar almaya yönelmektedir.

Ekonomik sistemin spor üzerindeki etkisi, politikadan daha fazladır. Spor, tüketici pazarı olarak görülmekte ve patron bağımsızlığına doğru kaçınılmaz bir gidiş süreci yaşamaktadır. Ekonomi, kısıtlı kaynaklarını reklam için harcamaktadır. Televizyon yoluyla kamuoyu bilinçlendirilerek, bu gidiş engellenebilir.

Spor, rekabetin kurallar içinde gelişmesi, izleyicilere zevk ve neşe vermesi açısından önemlidir. Sporun bu popülitesini korumalarının en önemli yolu, onu istikrarsızlığa ve dıştan gelen baskıları etkisiz kılmak için, spor dünyasının bilinçlenmesine ve yek vücut olmasına bağlıdır. Maalesef bugün sporun iç ve dış kuvvetlerce istikrarsızlığa sürüklendiği, baskıcı sistemlerin etkisinde kıvrıldığı görülüyor.

5. SPORUN GELİŞİM MODELİ

Spor, kendi içinde şahsına giren tanımlama gruplarını, açıklığa kavuşturmaktadır. Diğer taraftan, sporla hiç alakası olmayan ve spor projelerine giren, birçok eleman vardır. Bu durum, Hagel (1982)'e göre sporun üçlü seviye modeli olarak tanımlanmaktadır. Birincisi, sporun kendi içinde geleceğini belirleyen, yapısal özellikleri birleştirir. İkincisi, kendi sahasına giren kavramları tanımlar ve ideal sporu ortaya koyar. Üçüncüsü, sporun dışında olan, motive edici unsurların sınırlarını çizer. Üçlü seviye modeli, sporu anlamaya yararlı terimlerin bir ürünüdür. Çeşitli birleşmelere dayanan deneysel geçerliğe değil, görüntü olarak basit, anlaşılır, ideal ve fedakârlık durumlarının sebeplerini engellemede kullanılır.

Yapısal ve fonksiyonel analiz, kesinlikle gerekli bir malzemedir. Böyle bir analiz, her türlü erken genelleşmeye karşı, en iyi engelleyicidir. Büchl (1975)'e göre, yapı ve fonksiyon olarak birbirini tamamlayan konseptler olduğunu, birinin değişmesinin diğerini etkileyeceğini açıkça ortaya koyar.

KAYNAKLAR

- Bolte, K. M., 1979, Leistung und Leistungsprinzip, opladen, Leske Verlagund Budrich.
- Bühl, W. L., 1975, Einleitung: Funktionalismuz und Strukturalismus, In W.L. Bühl(Ed.), Funktion und Struktur, Soziologie vorder Geschichte, Nymphenburger Verlagshandlung, München.
- Buytendijk, F. J. J., 1933, Wesen und Sinn des Spiels, Berlin.
- Edwards, H., 1973, Sociology of Sport, The Dorsey Press, Homewood.
- Erdemli, A., 1991, H.Ü.Spor Bil. Dergisi, 2,4.
- Groos, K., 1973, Die Spiele der Menschen, Olms Werlag, Hildesheim.
- Güven, Ö., 1992, G.Ü.Gazi Eğt.Fak. Dergisi, 8 (1), 40.
- Hägele, W., 1982, Sportwissenschaft, 12, 195.
- Heckhausen H., 1974, Leistung und Chancesgleichheit, Hogrefe Verlog, Göttingen.
- Husserl, E., 1972, Erfahrung und Urteil, Meiner Werlag, Hamburg.
- Ingham, A. G., 1974, The Structure of Ludic Action. International Review of Sport Sociology.
- Lenk, H., 1980, Sportwissenschaft, 10 (4), 417, 36.
- Lenk, H., 1983, Eigenleisturg, Edition Interfrom, Zurich.
- Matwejew, K., 1982, Sportlischentraining, Sport Werlag.
- Scheuerl, H., 1979, Das Spiel, Beltz Werlag, Weinheim.
- Simmel, G., 1968, Soziologische Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung, Duncker & Humblot Verlag, Berlin.
- Weber, M., 1972, Wirtschaft und Gesellschaft, Mohr Verlag, Tübingen.
- Williams, C., 1979, The Sports Science, H.Ü. 1. Ulusal Spor Bilimleri Kongre Kitabı, (14-15 Mart 1990), 14.
- Wiss Beirat des Deutschen Sportbundes, 1980, Zur Definition des Sports, Sportwissenschaft, 10(4), 439.
- Wittgenstein, L., 1967, Philosophische Untersuchungen, Sukırkamp Verlag, Frankfurt.